Rabmunka

*Japánban drákói szigorúság van**

A japán büntető törvénykönyv a szabadságvesztés-büntetés két típusát szabályozza: az önállóan alkalmazott szabadságvesztést és a munkavégzéssel járó szabadságvesztést. A Btk. 12. szakaszának (2) bekezdése kimondja, hogy a munkavégzéssel együtt járó szabadságvesztésre ítélés végrehajtására a börtönben kerül sor, és kötelezi a fogvatartottat a kijelölt munka elvégzésére. Az ilyen elítéltek végzik a legtöbb börtönmunkát Japánban.

Ezen túlmenően gyakorlatilag börtönmunkát végeznek azok az elítéltek is, akiket pénzbüntetés meg nem fizetése miatt átváltoztatásként munkavégzésre kötelezték, hasonlóan azokhoz, akiket „csak" szabadságvesztésre ítéltek, és azon előzetesekre, akiket nem a törvénynek megfelelően köteleztek munkavégzésre, ennek ellenére mégis alkalmazásra kerül velük szemben. A börtönmunkára vonatkozó részletes törvényi rendelkezések a börtöntörvényben (Prison Act), előírásokban és nagy számú állandó érvényű szabályban találhatók.

Börtönmunkát, ahogy azt az 1. számú táblázat mutatja, a japán fogvatartottak nagy többsége végez.

1. sz. táblázat

	Fogvatartottak	Munkát végző fogvatartottak	Arány %
Összes fogvatartott	50755	39405	77,6
Szabadságvesztés munkával	41595	39080	94,0
Csak szabadságvesztés	121	117	96,7
Előzetesek	8842	31	0,4
Egyéb	197	177	89,8

Forrás: Bűnügyi Hivatal, Igazságügyi Minisztérium (1998: 66-70).

1977-ben a napi börtönmunkát végző átlagos fogvatartotti létszám 38 000 volt. Az általuk végzett munkából származó bevétel a börtönipar számára 12,6 billió yent (10 millió USA dollárt) tett ki.

*A Prison Labor: Salvation or Slavery? (Edited by Dirk van Zyl Smit and Frieder Dünkel) című 1999-ben megjelent kötetben szereplő angol nyelvű japán nemzeti jelentés fordítása

Az elvégzett munka típusait 1994. decemberének végén a 2. számú táblázat tartalmazza.

A börtönmunka típusai (1994 december) *2. sz. táblázat*

A foglalkoztatott fogvatartottak teljes létszáma	35754 fő
Termelőmunka	76,7 százalék
Házi munka (intézményfenntartás, mint főzés, takarítás, javítás)	20,2 százalék
Foglalkoztatási tréning	3,1 százalék

Forrás: Pénzügyminisztérium (1995:85-91)

Azon 27 356 fogvatartott, aki termelőmunkát végzett 1994-ben, a 3. számú táblázat alapján a termelőmunka különböző típusaiban dolgozott:

A termelőmunka típusai *3, sz. táblázat*

Munka	százalék
Ruhakészítés	20,6
Összeszerelés	18,5
Papírmunka	17,3
Különféle munka	16,6
Famunka	9,2
Gépgyártás	8,0
Nyomtatás	5,5
Bőripari munka	4,3

Forrás: Pénzügyminisztérium (1995: 85-91).

A japán börtönmunka egyik legmarkánsabb vonása, hogy a fogvatartottakat drákói szigorral és embertelen feltételek között kényszerítik munkavégzésre (Human Rights Watch, 1995). A napi börtönrezsim az alábbiak szerint alakul:

6,45	felkelés
7,00	névsorolvasás reggeli
8,00	a börtönmunka megkezdése
9,45-10,00	rövid szünet
12,00-12,40	ebéd
14,30-14,45	rövid szünet
16,40	a munka vége
17,00	névsorolvasás
18,00	szabadidő
21,00	alvás

A fogvatartottak napi 8 órát, heti 40 órát dolgoznak, kivéve a szombatot, a vasárnapot és a nemzeti ünnepeket.

A legtöbb börtönben a fogvatartottakat napi kétszeri vetkőzésnek vetik alá, amikor a zárkából a gyárba mennek, illetve amikor visszatérnek zárkájukba, hogy ellenőrizzék, van-e náluk illegális tárgy. Ez a vizsgálat megkívánja, hogy a teljesen ruhátlan fogvatartott felemelje karjait a feje fölé, és felváltva emelje valamelyik lábát az őrség kívánsága szerint. Néhány intézményben a fogvatartottaktól megkövetelik, hogy mindennap a munkakezdés előtt kiáltsák az 5 alapelvet (Japanese Federation of Bar Associations, 1992): *1. Mindig légy becsületes! 2. Őszintén érezz bűnbánatot! 3. Mindig légy előzékeny! 4. Légy szolgálatkész! 5. Légy hálás!*

Az elítéltek állandó és nagyon szigorú felügyelet és az őrség folyamatos ellenőrzése mellett dolgoznak. Koncentrálniuk kell munkájukra és nem engedik meg nekik, hogy szétnézzenek, vagy beszélgessenek rabtársaikkal. Teljesen csendben kell dolgozniuk. Szem-

kontaktus létesítése a fogvatartottakkal vagy az őrszemélyzettel szigorúan tilos. A szabályok megszegése büntetést eredményez. A börtönipar minden jövedelme az állampénztárba jut. A fogvatartottak nem kapnak bért munkájukért, de munkaképességük függvényében részesülnek egy kis összegű pénzjutalomban. 1997-ben az átlagos havi pénzjutalom összege körülbelül 3905 yen (35 USA dollár) volt (Igazságügyi Minisztérium, 1998). Ez a pénzösszeg halmozódik és a fogvatartottak szabadulásukkor megkapják azt. Egy rész elkölthető áruk vásárlására az intézményen belül.

Mivel a börtönmunka nem más, mint az ítélet végrehajtása, a kormány véleménye, hogy a munkavédelem joga, mint például a standard munkajog, a munkabiztonság és higiénia joga nem közvetlenül érvényes a börtönmunkára. Ténylegesen a kormány szükséges intézkedéseket tesz, hogy a fogvatartottak a gyakorlatban hasonló védelmet élvezzenek. Kártérítést a fogvatartottaknak baleseti halál vagy sérülés esetén fizetnek. A halál esetére járó kártérítés megközelítőleg 1,4 millió yen.

A japán börtönök azon gyakorlatát, amely kötelezi a fogvatartottakat, hogy kereskedelmi árukat gyártsanak magánvállalatok számára, erőteljesen kritizálták az USA-ban és az Egyesült Királyság területén, mondván, ezzel megszegi a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek (ILO) a kényszermunkáról szóló egyezményét. 1994 júniusában az ázsiai albizottság és a Külügyi Bizottság az USA képviselőházában nyilvános tárgyalást tartott a japán börtönmunka gyakorlatáról (USA képviselőháza, 1994. június 10.). Egy amerikai, aki bizonyos időt eltöltött a tokiói Fuchu Börtönben, tanúsította, hogy a Sega cég részére kereskedelmi exportáruk gyártására kényszerítették nagyon szigorú feltételek között, beleértve, hogy nem lehetett folyamatosan beszélni, körülnézni, vagy wc-re menni engedély nélkül. Ellentételezésként munkájáért csak 3 centet kapott óránként. Az ügyvédek kijelentették, hogy az USA-ban a magáncégeknek a börtönmunka alkalmazását csak akkor engedélyezik, ha a foglalkoztatott elítéltek ahhoz hozzájárulnak. Hozzáteszik, hogy a fizetések nem alacsonyabbak, mint a minimálbér, amelyet hasonló munkáért a normál munkapiacon fizetnek, továbbá a japán gyakorlat ilyen feltételek nélkül az ILO kényszermunkáról szóló egyezményének megszegését eredményezi.

1995 májusában egy vezető angol újság megjelentette egy hajdani angol fogvatartott japán börtönbeli sanyarú tapasztalatait, és leszögezte, hogy a japán börtönök azon gyakorlata, amely a fogvatartottakat arra kényszeríti, hogy kereskedelmi árukat gyártsanak magáncégeknek minimális fizetés, drákói szigor és büntetéssel fenyegetés közepette, a 29. számú ILO-egyezmény megsértését eredményezi (The Independent, 1995. május 28.). A japán Igazságügyi Minisztérium Bűnügyi Hivatalának elnöke a The Times-ban azt válaszolta, hogy a japán fogvatartottak munkája a büntető törvénykönyv alapján kötelező és eltér a magáncégeknél végzett kötelező munkától (The Times, 1995. május 30.). Ez a bírálat három különböző dologra utal: tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatra a japánok részéről, az elítéltekkel való durva bánásmódra, és a 29. számú ILO- egyezménnyel való összeférhetetlenségre.

A kényszermunkáról szóló 29. számú egyezmény 1. szakasza kimondja, hogy az ILO valamennyi tagja, aki ratifikálta az egyezményt, vállalja, hogy betiltja a kényszer vagy kötelező munka minden formájának alkalmazását a lehető legrövidebb határidőn belül. A 2. szakasz definiálja a kényszer vagy kötelező munka fogalmát: minden munka vagy szolgáltatás, amelyet bármely személytől büntetéssel fenyegetés hatása alatt megkövetelnek, és amelynél a nevezett személy a saját akaratából önként nem vállalta a munkavégzést. A 2. szakasz (2) bekezdése felsorolja a kényszermunka konvenció alóli mentességeit.

A termelőmunkának a japán börtönökben két típusáról tesznek említést: elsőként létezik olyan termelőmunka, amelyet a Bűnügyi Szövetség Börtönipari Társasága, állami vállalatok végeztetnek, ellátva az államot nyersanyagokkal, és eladva azon végtermé-